

Стратегія забезпечення зайнятості населення Кіровоградської області в контексті переходу її економіки на модель інноваційного розвитку

В статті визначено сутність стратегії забезпечення зайнятості населення; окреслено коло проблем її формування за умов переходу економіки держави, та зокрема Кіровоградської області, на модель інноваційного розвитку; обґрунтовано особливості впливу ряду факторів на зайнятість населення та висвітлено можливості області щодо попередження негативних наслідків їх впливу у найближчій перспективі.

стратегія, зайнятість, структурна модернізація економіки, модель інноваційного розвитку

Забезпечення зайнятості населення є одним із ключових завдань державної соціально-економічної політики. Його розв'язання є чи не головною передумовою досягнення стратегічних цілей суспільного прогресу, перш за все щодо високих стандартів життєдіяльності людей та соціальної стабільності. Для цього політика у вказаній сфері повинна бути зорієнтована на досягнення високого рівня продуктивності суспільної праці, надання пріоритету сферам діяльності, що відзначаються високим економічним потенціалом та прибутковістю, а також створення соціально-економічних умов для розширеного відтворення робочої сили, підвищення рівня її конкурентоспроможності та оплати праці, а звідси – і зростання життєвого рівня населення.

Така постановка питання обумовлює необхідність розробки чіткої і обґрунтованої стратегії забезпечення зайнятості населення регіону, яка б відповідала потребам суспільного розвитку та інтересам всіх суб'єктів ринкових відносин. Головна суть такої стратегії, на наш погляд, полягає у створенні максимальних умов для реалізації кожним громадянином свого конституційного права на працю, результати якої дозволяли б забезпечити розширене відтворення робочої сили та стабільний соціально-економічний розвиток території. Особливо важливо, щоб вказана стратегія розроблялася в тісному поєднанні із головними стратегічними напрямками формування ефективної економіки регіону і держави, переведення її на модель інноваційного розвитку, надаючи перевагу інтенсивним важелям ведення господарства над екстенсивними, з орієнтацією на розвиток приватної ініціативи, впровадження більш ефективного механізму реалізації фіскальної політики, активне входження України у міжнародну систему поділу праці. При цьому слід враховувати дію якомога більшого кола факторів, які активно впливають на зайнятість населення. Серед них особливе значення належить: структурній модернізації економіки; фінансово-кредитній та інвестиційній політиці; техніко-технологічним факторам; матеріальному стимулюванню праці та іншим факторам впливу. Безперечно, в залежності від характеру того чи іншого фактора наслідки їх впливу в найближчій перспективі будуть різними та неоднозначними. Проте головну сутність їх дії можна представити наступним чином.

1. Стосовно *структурної модернізації економіки*. Її вплив, як правило, знаходить своє відображення у змінах пропорцій між сферами економіки, зокрема, на користь соціально орієнтованих та базових галузей, що неминуче загострить проблему перерозподілу людських ресурсів. В цьому відношенні Кіровоградська область не є виключенням, оскільки в регіоні спостерігається скорочення зайнятості у промисловості

та сільському господарстві, переміщення робочої сили із галузей добувної й обробної промисловості до наукоємних виробництв, що в цілому відповідає стратегії формування інноваційної моделі соціально-економічного розвитку країни та пріоритетам технологічної модернізації підприємств, формування якісно нової соціально орієнтованої ринкової економічної системи. Прогнозна оцінка зрушень в зайнятості населення Кіровоградської області за сферами економічної діяльності на період до 2015 р. наведена у табл. 1.

Таблиця 1 – Прогнозна оцінка зрушень в чисельності економічно активного населення та його зайнятості в Кіровоградській області на період до 2015 р.

		I-й варіант (загроз)			II-й варіант (використання можливостей)		
		2005	2010	2015	2005	2010	2015
I.	Населення 15-70 років, тис. чол.	813,6	768,0	707,4	821,3	781,7	730,9
	Рівень економічної активності населення, %	62,0	62,7	64,0	62,0	62,7	64,0
II.	Економічно активне населення, тис. чол.	504,4	481,6	452,8	509,2	490,1	467,8
	Рівень зайнятості, %	53,7	53,4	53,4	55,6	56,9	58,9
	Зайнято в усіх сферах економічної діяльності, тис. чол.	437,0	410,1	377,4	457,0	444,9	430,8
	в тому числі:						
1.	Сільське, лісове та рибне господарство, мисливство (без врахування працюючих в особистих підсобних сільськогосподарських підприємствах)	71,2	65,2	57,4	79,0	76,2	70,1
2.	Промисловість	65,5	58,3	50,2	69,4	67,5	65,5
3.	Будівництво	8,0	7,7	7,1	8,2	8,3	8,5
4.	Оптова й роздрібна торгівля, готелі та ресторани	21,9	21,7	21,1	22,1	22,3	22,5
5.	Транспорт і зв'язок	24,5	24,1	22,3	24,7	24,8	24,9
6.	Фінансова діяльність	3,2	3,2	3,2	3,3	3,5	3,5
7.	Операції з нерухомістю	12,6	12,6	12,5	12,7	13,0	13,2
8.	Державне управління	27,6	27,2	26,7	27,6	27,6	27,1
9.	Освіта	37,5	35,5	34,6	37,6	37,6	37,6
10.	Охорона здоров'я та соціальна допомога	30,7	30,3	29,8	30,9	32,1	33,5
11.	Колективні, громадські та особисті послуги	11,5	11,1	10,8	13,3	14,0	14,2
12.	Чисельність інших осіб, зайнятих економічною діяльністю	122,8	113,2	101,7	128,2	118,0	110,2
	в т.ч. зайняті в особистих підсобних сільськогосподарських підприємствах	81,0	75,6	70,3	80,5	79,7	75,8
III.	Безробітні (визначені за методологією МОП), тис. осіб	67,4	71,5	75,4	52,2	45,2	37,0
	Рівень безробіття (у % до економічно активного населення)	13,4	14,8	16,7	10,3	9,2	7,9
	Довідково:						
IV.	Економічно неактивне населення, тис. осіб	309,2	286,4	254,6	312,1	291,6	263,1

Джерело: [1, с. 136].

2. Щодо *фінансово-кредитної та інвестиційної політики*, то за своєю суттю вона повинна бути спрямована, перш за все, на підтримку вітчизняного виробника, виконуючи стимулюючу функцію розвитку господарського комплексу, сприяючи зростанню попиту на робочу силу через збільшення обігових коштів підприємств, детінізацію економіки та легалізацію доходів суб'єктів економічних відносин. Проте дія цього фактора вимагає ефективного державного регулювання, створення привабливого інвестиційного клімату, пільгового кредитування тощо. В іншому випадку дія цього фактору може мати негативні

наслідки, у тому числі і для сфери зайнятості. Слід зазначити, що активний характер такої політики може виступати в якості стимулятора розвитку *зовнішньоекономічної діяльності*, особливо якщо вона здійснюється в розвиненому конкурентному ринковому середовищі, спонукаючи працівників до більш продуктивної зайнятості. Проте, даний напрямок стримується низьким рівнем інвестування економіки, в тому числі – іноземного, викликаним незадовільними умовами інвестиційної діяльності в Україні та Кіровоградській області, зокрема.

3. Стосовно *техніко-технологічних факторів*, то вони досить активно впливають на зайнятість населення через зменшення трудомісткості виробничого процесу, зростання продуктивності праці тощо. При цьому різко загострюється проблема відповідності професійно-кваліфікаційних характеристик робочої сили вимогам нового технологічного укладу виробництва. Все це неминує призводити до вивільнення надлишкової та неконкурентоспроможної робочої сили з підприємств, для яких характерним є низький рівень технологічного оновлення виробництва. В той же час, за стабільного зростання попиту на новостворену продукцію в умовах оновленого виробництва та введення додаткових продуктивних робочих місць чисельність зайнятих на таких підприємствах може не тільки не зазнати скорочень, але й зрости.

4. *Матеріальне стимулювання праці* - є важливою складовою стратегії забезпечення зайнятості. Його розвиток повинен йти в напрямку, перш за все, радикального підвищення рівня заробітної плати, оскільки на сьогодні він не виконує своїх відтворювальної та стимулюючої функцій. В результаті дешевизни робочої сили стримується піднесення платоспроможного попиту населення, відбувається консервація відсталих технологій, гальмується процес нарощування обсягів ВВП тощо.

Виходячи з цього і слід формувати відповідну стратегію, в якій, з одного боку, були б визначені система загроз та обмежень, а з іншого – конкурентні переваги (шанси), якими слід обов'язково скористатися, підпорядкувавши максимальному їх використанню всі засоби впливу.

Щодо системи загроз та обмежень, то для Кіровоградської області, як і країни в цілому, вони полягають у:

- непідпорядкованості механізму нормативно-правового регулювання зайнятості піднесенню її продуктивності;
- вкрай високому ступені зношеності основних виробничих фондів (біля 50 %) і низьких темпах реструктуризації та технологічної модернізації підприємств;
- наявності в економіці області високого рівня безробіття, який у випадку неприйняття невідкладних рішень може сягнути показника 15 % економічно активного населення у 2007-2010 рр. з подальшим його зростанням в середньому до 17 % у 2015 р.;
- непривабливості сучасного інвестиційного клімату та нестабільності вітчизняного законодавства;
- низькому рівні розвитку підприємництва, особливо у сфері малого бізнесу.

Разом з тим, Кіровоградська область має досить істотні можливості не лише попередити небажаний розвиток подій, а й значно покращити ситуацію із зайнятістю. Виходячи з цього науковцями Ради по вивченню продуктивних сил України НАН України визначено цілий спектр першочергових заходів, спрямованих на розв'язання низки проблем зайнятості населення регіону [1, с. 15–16]. Тобто мова йде про певні можливості (шанси), якими обов'язково слід скористатися. Їх головна суть полягає у наступному:

1. Перш за все вони полягають у запровадженні інноваційної моделі соціально-економічного розвитку області, якою повинно бути передбачено не лише застосування новітніх досягнень науки і техніки, а й формування якісно нової робочої сили, здатної до оволодіння досягненнями цивілізації, зміни своєї ментальності, розвитку здібностей тощо. Особливу увагу слід звернути на всебічну підтримку вітчизняного виробника (політику протекціонізму), активне стимулювання розвитку експортного потенціалу регіону;

2. Значні можливості закладені у підвищенні ефективності використання наявного трудового потенціалу регіону на засадах запровадження системи мотивації працівників до продуктивної зайнятості. Тобто мова йде про таку зайнятість, яка в процесі

виробництва чи надання послуг, окрім задоволення особистих потреб громадян, зокрема шляхом одержання ними доходу в грошовій або іншій формах, характеризується високим рівнем продуктивності праці та конкурентоспроможності її результатів і була б зорієнтована на задоволення платоспроможного попиту населення, всіх суб'єктів ринкових відносин;

3. Пріоритетним напрямком регіональної стратегії зайнятості є формування гнучкої системи робочих місць, яка б максимально була підпорядкована прогресивному розвитку господарського комплексу, а також активне сприяння створенню малих та середніх підприємств (насамперед, у сільському господарстві, харчовій, хімічній та легкій промисловості тощо) як джерела нових робочих місць;

4. Не менш вагомими можливостями регіону закладені в узгодженні заходів з професійної орієнтації, підготовки та перепідготовки кадрів у закладах освіти усіх форм власності з потребами суб'єктів господарювання в працівниках певних професій і спеціальностей (чисельність осіб, які повинні пройти професійну підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації, доцільно довести в області до 6,5-7 тис. щорічно, в т.ч. до 2,0 тис. осіб з числа молоді, яка шукає роботу вперше, а осіб, яким необхідно буде надати профорієнтаційні послуги з метою їх адаптації до умов ринку праці – до 80 тис. осіб);

5. Певні можливості органи виконавчої влади мають і у збільшенні обсягів бронювання робочих місць на підприємствах, в установах та організаціях усіх форм власності для осіб, які потребують соціального захисту і не здатні на рівних конкурувати на ринку праці. Ці обсяги доцільно довести до 2,5-3,0 тис. одиниць;

6. Регіональні органи виконавчої влади, при розв'язанні стратегічних завдань забезпечення зайнятості населення, повинні активно сприяти розширенню обсягів навчання та фінансовій підтримці безробітних, які бажають і здатні успішно вести мікро- та сімейний бізнес, широкому їх залученню до самозайнятості (чисельність безробітних, які за рахунок отримання одноразової допомоги спроможні організувати свою справу, доцільно довести до 1,9-2,0 тис. осіб). Крім того особливу увагу слід звернути на покращення умов роботи приватних підприємств, які самостійно створюють робочі місця і сплачують податки, забезпечуючи формування конкурентного середовища у сфері надання послуг;

7. Істотні можливості щодо розв'язання вказаних завдань знаходяться в площині податкового та фінансово-кредитного стимулювання підприємств і організацій усіх форм власності, які впроваджують новітні технології, диверсифікують виробництво на користь споживчого ринку, зберігають сталу чисельність і забезпечують підвищення кваліфікації кадрів;

8. Розв'язанню проблеми зайнятості може сприяти також запровадження більш досконалого механізму залучення незайнятих громадян до оплачуваних громадських робіт, зокрема, завдяки широкому інформуванню щодо їх видів, вимог робочих місць до професії та кваліфікації, завчасного визначення обсягів та джерел фінансування робіт, форм оплати праці. В цьому відношенні слід постійно поповнювати портфель угод на виконання оплачуваних громадських робіт з опрацюванням ефективної системи мотивації безробітних громадян щодо їх виконання (чисельність залучених до них незайнятих доцільно довести до 14,0-14,5 тис. осіб).

Безперечно, що вказані вище заходи складно реалізувати одночасно, тому тут повинна бути певна послідовність. Ключовими з них на сьогодні мають бути збільшення місткості ринку праці Кіровоградської області та забезпечення його збалансованості, а також інтенсивне створення нових робочих місць, виходячи із основних положень Указу Президента України “Про вдосконалення державного регулювання зайнятості населення на ринку праці України” від 11 липня 2005 р. Даним Указом перед Кабінетом Міністрів України, Радою Міністрів Автономної Республіки Крим, обласними, Київською та Севастопольською міськими державними адміністраціями поставлено завдання “вживати протягом 2006-2009 років заходів щодо створення щороку не менше ніж 1 млн. робочих місць, насамперед у сфері інноваційного та високотехнологічного виробництва, у

сільському господарстві, соціальній сфері у сільській місцевості, у сфері послуг та туризму, а також у монофункціональних містах, шляхом надання населенню державної підтримки для організації підприємницької діяльності, перетворення самозайнятості населення у високоефективний малий і середній бізнес...". Одночасно перед Кабінетом Міністрів України і Національною Академією наук України постановлено завдання до 31 грудня 2005 року "вивчити питання про вплив інвестиційної діяльності в галузях економіки на створення робочих місць, їх продуктивність, зростання зайнятості населення, в тому числі по кожному регіону, визначити критерії оцінки високопродуктивного робочого місця" [2].

З метою успішного виконання завдань, визначених даним Указом Президента України, відповідним органам виконавчої влади Кіровоградської області слід визначитись зі стратегією створення робочих місць та механізмом її реалізації. Ключовими питаннями в цьому відношенні мають бути визначення структури таких робочих місць, орієнтація не на збільшення їх кількості, а заміну економічно неефективних і, що особливо важливо, – оцінка обсягів та джерел фінансування створення робочих місць.

Всебічна проробка всіх викладених вище проблем є необхідною умовою забезпечення раціональної і збалансованої зайнятості населення відповідно до кон'юнктури ринку праці та пріоритетів соціально-економічного розвитку всіх без виключення регіонів України.

Список літератури

1. Схема-прогноз розвитку і розміщення продуктивних сил Кіровоградської області на період до 2015 року. – К.: РВПС України НАН України, 2005. – 203 с.
2. Указ Президента України "Про вдосконалення державного регулювання у сфері зайнятості населення та ринку праці в Україні // Урядовий кур'єр. – 2005. – 19 липня.

В статье определена сущность стратегии обеспечения занятости населения; очерчено круг проблем её формирования при условиях перехода экономики государства, и в частности Кировоградской области, на модель инновационного развития; обоснованы особенности влияния ряда факторов на занятость населения и раскрыты возможности области относительно предупреждения отрицательных последствий их влияния в ближайшей перспективе.

The essence of the strategy of population employment providing has been defined in the article; the range of its formation problems in the present context of the state, as well as Kirovograd region, economy transition to the innovation development model have been outlined; the specifics of some factors influence on the population employment have been proved and also region potentialities to avoid negative consequences of this influence within the short-range outlook have been covered.